

Kinnitatud haridus- ja teadusministri käskkirjaga
„Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö
toetamise põhimõtted 2019–2027“

Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtted 2019–2027

1. Sissejuhatus

Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise eesmärk on arendada eestikeelset terminivara, luua ekspertide võrgustik, kaasates valdkondlikke ja erialaseid terminikomisjone ning populariseerida terminitööd ja oskuskeelekorraldust laiemalt. Toetamise põhimõtete aluseks on Eesti Vabariigi põhiseadus, mille järgi riik peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri kestmise läbi aegade. Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtted on riikliku programmi „Eestikeelse terminoloogia programm 2013–2017“ jätk (vt ülevaadet eelmise programmi tegevustest ptk-s 6).

2. Üldised põhimõtted, kasutatud terminid ja tegevused

2.1. Üldised põhimõtted

Terminitöö ja oskuskeelekorralduse toetamisega väärtustatakse valdkondade spetsialistide tööd oskuskeele korrastamisel ja loomisel, sest hea kvaliteediga oskuskeel on eesti keele arengus väga tähtis. Lähtutakse järgmistest põhimõtetest:

- 1) Eestis arendatakse eri valdkondade oskuskeelt;
- 2) edendatakse oskuskeelekorraldust ja terminitööd valdkondade koostöös nii Eestis kui välismaal;
- 3) koordineeritakse terminikomisjonide tegevust ja terminikogukonna infovahetust;
- 4) toetatud terminitöö tulemused on avalikuks kasutamiseks.

2.2. Dokumendis kasutatud terminid

Oskuskeel (erialakeel) – mingil erialal kasutatav keel, mida iseloomustab eriomane oskussõnavara ja fraseoloogia ning stilistilised või süntaktilised erijooned.

Oskuskeelekorraldus – tegevused mingi valdkonna erialakeele arendamiseks, täiustamiseks, kasutuselevõtuks ja levitamiseks.

Terminoloogia (terminiteadus, -õpetus) – teadus, mis uurib terminivara ülesehitust, kujunemist, arengut, mõistetähistena kasutamist ja korrastamist.

Terminivara (oskussõnavara) – mistahes eriala mõistestikku tähistav sõnavara.

Terminitöö – terminoloogial põhinev mõistete ja nende tähiste süstemaatiline kogumine, kirjeldamine, töötlus ja levitamine.

Terminibaas – terminiandmeid sisaldav andmebaas.

Terminihalduskeskkond – vahend, mis hõlbustab terminitööd.

Termeki – perioodil 2011–2018 kasutusel olnud vabavaraline terminihalduskeskkond, mida kasutas suurem osa „Eestikeelse terminoloogia programmi 2013–2017“ terminikomisjonidest.

Ekilex – uus terminihalduskeskkond, mis hõlbustab professionaalset terminitööd, terminoloogide, ekspertide ja terminikomisjonide koostööd, terminipäringute esitamist ja neile vastamist. Varem Termekisse sisestatud terminid on üle kantud Ekilexi.

Terminikomisjon – oma valdkonna või eriala oskussõnavara korrastamise ja arendamisega tegelev ekspertide rühm või ekspert.

Ekspertide võrgustik – infovahetuskeskkond, mille eesmärk on siduda eksperte, Eesti Keele Instituudi terminolooge, ministriumide ja ELi institutsioonide töötajaid jt ning võimaldada esitada oskuskeele- ja terminiküsimusi, anda nõu ja jagada soovitusi päringute esitajatele.

2.3 Seosed teiste programmidega

„Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtted 2019–2027“ on seotud järgmiste programmidega: „Eestikeelsete kõrgkooliõpikute loomise toetamise põhimõtted 2018–2027“, „Eesti keeletehnoloogia 2018–2027“, „Eesti keel ja kultuur digiajastul 2019–2027“.

2.4 Tegevused

Toetusi jagatakse avatud taotlusvoorude ja sihtotstarbeliste toetuste kaudu järgmisteks tegevusteks:

- terminikomisjonidele oskussõnavara korrastamiseks ja loomiseks;
- konverentside, sümposionide, teabepäevade, töötubade jms korraldajatele ja eestikeelse terminivara vahendajatele, sh terminoloogia ja oskuskeele õpetamiseks.

Riigi toetusel tehtud terminitöö tulemused peavad olema avalikud ja tasuta kättesaadavad. Võimalusel võimendatakse programmi tegevusi erakapitali, huvitatud asutuste, ettevõtete, ministriumide jt vahenditega.

Oskussõnavara loomine ja korrastamine

Toetatakse terminikomisjone, et korrastada ja luua eriala või valdkonna oskussõnavara. Terminikomisjonide tööd toetatakse avatud taotlusvoorude kaudu.

Toetust saanud terminikomisjonid saavad kasutada vabavaralist terminihalduskeskkonda Ekilex, et korrastada olemasolevaid ja sisestada uusi terminikirjeid. Terminikomisjonidel on võimalus saada Eesti Keele Instituudi (EKI) terminoloogidelt terminitööks tuge (tehniline tugi, abimaterjalid, infopäevad jms) ja teha teiste terminikomisjonidega koostööd. Terminitöö tulemused on ühtse platvormi kaudu avalikult tasuta kasutamiseks.

Terminoloogiaõpe ja populariseerimine

Toetatakse terminivara vahendamist, populariseerimist ja terminoloogiaürituste korraldamist. Toetuse eesmärk on avalik-õiguslike kõrgkoolide, rakenduskõrgkoolide ja kutsekoolide terminoloogiaõppe toetamise kaudu edendada eesti oskuskeelt. Terminivara populariseerimist toetatakse avatud taotlusvoorude kaudu.

Taotlusvoor on mõeldud populariseerimaks terminitööd, levitamaks oskusteavet ja tõhustamaks koostööd valdkondade sees ja vahel. Korraldatakse konverentse, teabepäevi ja töötube, jagatakse ja vahendatakse oskuskeele ja terminitöö alast infot, tunnustatakse eestikeelse terminivara arendajaid, kasutajaid (nt doktoritööde eestikeelsed resümeed, populaarteaduslikud artiklid jms), pakutakse oskuskeelekorralduse ja terminitöö koolitustel tasuta osalemise võimalust.

3. Juhtimine

3.1. Eesti Keele Instituut (EKI) korraldab "Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtteist 2019–2027" lähtudes tegevusi ning vastutab raha sihipärase kasutamise eest. EKI tegutseb Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) ja juhtkomitee suuniste alusel. Dokumendis nimetatud tegevusi viiakse ellu koostöös terminikomisjonide ja kõrgkoolidega.

EKI-l on järgmised ülesanded:

- korraldada avatud taotlusvoorud;
- koostada (vajadusel ekspertide tööühmi moodustades) põhimõtete elluviimiseks vajalikud juhendid, tüüplepingud ja teised dokumendid;
- kaasata võrgustikku valdkondlikud eksperdid ja hallata võrgustiku infovahetust;
- sõlmida lepingud komisjonide, haridusasutuste, ekspertidega;
- sooritada lepingute alusel makseid;

- koostada aruanded ja jälgida aruannete esitamist;
- võimaldada terminikomisjonidele kasutamiseks tasuta terminihalduskeskkonda Ekilex (terminite korrastamiseks ja terminikirjete sisestamiseks);
- pakkuda terminikomisjonidele tuge terminitööks (tehniline tugi, abimaterjalid), korraldada infopäevi;
- täita korralduslikke ülesandeid;
- hallata kodulehte www.terminoloogia.ee;
- tegeleda teavitustööga;
- korraldada terminoloogiat ja terminitööd populariseerivaid üritusi ja infopäevi.

3.2. Juhtkomitee

Haridus- ja teadusminister moodustab oma käskkirjaga juhtkomitee ning nimetab selle esimehe. Juhtkomiteesse kuuluvad HTM-i ja selle allasutuste, teiste ministriumide ja kõrgkoolide esindajad. Juhtkomitee on vähemalt 7-liikmeline. Juhtkomitee toetub otsuseid tehes sõltumatute valdkondlike ekspertide ettepanekutele.

Juhtkomitee liige peab olema erapooletu ega tohi olla lähedalt seotud toetust taotleva komisjoniga. Juhul kui selgub huvide konflikt, taandab vastav juhtkomitee esindaja end konfliktiga seotud küsimuse arutamisest.

Juhtkomiteel on järgmised ülesanded:

- 1) kinnitada juhendid, statuudid ja korrad ning lepinguvormid;
- 2) valida ekspertide ettepanekute alusel toetatavad komisjonid;
- 3) anda EKI-le volitused lepingute sõlmimiseks;
- 4) kinnitada saabunud aruanded;
- 5) levitada teavet oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise eesmärkide ja tulemuste kohta;
- 6) teha ettepanekuid Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtete muutmiseks või arendamiseks.

Juhtkomiteel on võimalus algatada projekte ja rahvusvahelist koostööd eestikeelse terminivara arendamise eesmärgil.

4. Rahastamine

Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtetest lähtuvaid tegevusi rahastatakse HTMi keeleprogrammi eelarvest.

5. Aruandlus ja hindamine

Tegevuste elluviimist hinnatakse igal aastal EKI aruande põhjal. EKI lähtub aruannet koostades „Eesti oskuskeelekorralduse ja terminitöö toetamise põhimõtetest 2019–2027“, EKI ja HTMi vahel kokku lepitud tegevustest ning toetust saanud komisjonide ja asutustega sõlmitud lepingute täitmise aruannetest.

Tegevuste tulemusi vahelhinnatakse aastatel 2021, 2024 ja analüüsitakse perioodi lõpus.

6. Ülevaade terminoloogiaprogrammi tegevustest 2013–2017

2017. aastal lõppenud programm jagunes nelja meetme vahel: 1) terminibaaside ja terminisõnastike loomise ning terminikomisjonide tegevuse toetamise konkurss, 2) terminoloogiaõppe taotluste konkurss, 3) võõrkeelse väitekirja eestikeelse resümee preemiakonkurss, 4) eestikeelse terminitöö sihtstipendium. Toetusi jagati avalike taotlusvoorude kaudu.

Terminibaaside ja terminisõnastike loomise ning terminikomisjonide tegevuse toetamine
Toetust jagati avalike taotlusvoorude kaudu üks kord aastas u 40 000 euro mahus (61% programmi mahust).

Tulemus: Kogunes enam kui 50 terminikomisjoni, kes koostasid 55 valdkondlikku vabalt kättesaadavat terminibaasi. Komisjonide koostöö on vähene. Probleemidena võib esile tuua ka, et kuigi terminikomisjonidel soovitati kasutada EKI vabavaralist keskkonda Termeki, vormistati terminikogusid ka Wordis või Excelis. Ekspertide töö ei olnud tasustatud. Programmi lõpul on ilmne, et on vajadus ühtse terminibaasi järele, mis koondaks kõiki terminibaase ja võimaldaks neis ühisotsingut nii terminibaasi koostajatele kui kasutajatele.

Terminoloogiaõppe taotluste konkurs

Toetust jagati igal aastal ülikoolidele avalike taotlusvoorude kaudu. Toetuse maht oli 20 000 eurot aastas (26% programmi mahust).

Tulemus: Taotlusi esitasid peamiselt kaks ülikooli – Tallinna Ülikool ja Eesti Maaülikool. Toetuse abil arendati eesti teaduskeele ja terminoloogia aineid, uuendati õppevara tõhustati terminoloogiaõpet, korraldati eesti teaduskeele konverentse (Tallinna Ülikool) ning korraldati eriala- ja kõrghariduskeele sümposiume (Eesti Maaülikool). Rahastati terminoloogiamoodulite väljatöötamist ülikoolides, kuigi see tegevus peaks olema kaetud avalik-õiguslike ülikoolide halduslepingutega. Rakenduskõrgkoolidel ja kutsekoolidel ei olnud võimalik konkursil osaleda.

Võõrkeelse väitekirja eestikeelse resümee preemiakonkurs

Eesmärk oli väärtustada eesti keeles kirjutamist, eestikeelse terminivara kasutamist. Toetust jagati igal aastal avalike taotlusvoorude kaudu. Toetuse maht oli u 5000 eurot aastas (7% programmi mahust).

Tulemus: Kokku premeeriti 43 resümee autorit, kellest 56% Tartu Ülikoolist, 28% Eesti Maaülikoolist, 9% Tallinna Tehnikaülikoolist, 7% Tallinna Ülikoolist.

Probleem: Resümeeade kvaliteet oli väga erinev, esitati nt liiga lühikesi töid, kõikides töödes ei olnud eestikeelsete terminite kasutamisele piisavalt tähelepanu pööratud. Resümeeade hindamine ja võrdlemine oli keeruline ja aeganõudev ning ekspertide töö ei olnud tasustatud. Fikseeritud stipendiumi suurus (500 eurot) piiras võimalust premeerida rohkem üliõpilasi väiksema summaga. Resümeeasid ei kogutud korpusesse ega kasutatud edaspidi terminiarenduses.

Eestikeelse terminoloogia sihtstipendium

Eesmärk oli toetada üliõpilasi ja õppejõude terminitöös – kirjanduse ostmisel, konverentsidel osalemisel. Toetust jagati igal aastal avalike taotlusvoorude kaudu. Toetuse maht oli u 5000 eurot aastas (7% programmi mahust).

Tulemus: Anti välja 22 sihtstipendiumit, millest 50% doktorantidele, 23% õppejõududele, 18% teadustöök, 5% magistri- ja 5% bakalaureuseõppe üliõpilastele. Ülikooliti jagunesid välja makstud sihtstipendiumid järgmiselt: Tartu Ülikool – 77%, TTÜ 14%, EKA 5% ja TLÜ 5%.

Kokkuvõte. Programmi 2013.–2017. aasta kõige tulemuslikum tegevus oli terminibaaside ja terminisõnastike loomise ja terminikomisjonide tegevuse toetamine. Kõige suuremaks väärtuseks on erialainimeste kaasamine, nende eksperditeadmistega arvestamine ja üldine motivatsioon oma eriala terminivara korrastada ja luua. Programmi toel koostatud terminikogud on väärtuslik materjal, mis koondatuna ja ühtlustatuna täidab terminiarenduses suure tühimiku ning aitab oluliselt kaasa eesti oskuskeele arendamisele ja eesti keele säilimisele üldiselt, on hädavajalik teadlastele, üliõpilastele, tõlkidele ja tõlkijatele. Probleem oli programmi tegevuste paljusus, mis hajutas programmi ressursse ja tõi kaasa taotluste suhteliselt vähese rahastuse võrreldes küsitud summadega.